

O‘QUVCHILARNI KASB-HUNARGA YO‘NALTIRISHNING MUHIM VAZIFALARI

Xudoyberdiyeva Gulnoz G'ayratovna

Buxoro viloyati Vobkent tumani 2-maktab psixologi

ANNOTATSIYA

Ushbu maqolada o‘quvchilarni kasb-hunarga yo‘naltirishning dolzarbligi, uning pedagogik va psixologik asoslari hamda yoshlarning kelajak hayotida tutgan o‘rni yoritilgan. O‘quvchilarning qiziqishi, qobiliyati va individual xususiyatlarini hisobga olgan holda kasb tanlashga yo‘naltirishning samarali usullari tahlil qilingan. Shuningdek, kasbga yo‘naltirish jarayonida maktab, oila va psixolog hamkorligining ahamiyati ochib berilgan.

Kalit so‘zlar: Kasb-hunar, kasb tanlash, o‘quvchi, qobiliyat, motivatsiya, mehnat tarbiyasi, psixologik yondashuv, kasbiy yo‘nalish, ta’lim, yoshlar.

KIRISH

Har bir insonning hayotida kasb tanlash muhim bosqichlardan biri hisoblanadi. Chunki insonning kelajakdagi muvaffaqiyati, jamiyatdagi o‘rni va hayotdan qoniqishi ko‘p jihatdan tanlagan kasbga bog‘liq bo‘ladi. Shu sababli yoshlarni to‘g‘ri kasb tanlashga yo‘naltirish bugungi ta’lim tizimining dolzarb vazifalaridan biri sanaladi. Ayniqsa, maktab davridan boshlab o‘quvchilarning qiziqish va qobiliyatlarini aniqlash, ularga kasblar haqida to‘g‘ri tushuncha berish muhim ahamiyat kasb etadi.

Kasb-hunarga yo‘naltirish — bu o‘quvchilarga turli kasblar haqida ma’lumot berish, ularning moyilligi va imkoniyatlarini o‘rganish hamda jamiyat ehtiyojlariga mos ravishda kasb tanlashiga yordam beruvchi pedagogik jarayondir. Ushbu jarayon o‘quvchilarda mehnatsevarlik, mas’uliyat va mustaqil fikrlash kabi muhim fazilatlarni shakllantirishga ham xizmat qiladi.

Bugungi kunda texnologiyalar rivojlanib, yangi kasblar paydo bo‘layotgan bir paytda yoshlarni zamonaviy kasblarga qiziqtirish muhim masalaga aylanmoqda. Chunki ayrim o‘quvchilar kasb tanlashda faqat moddiy manfaatni o‘ylab qaror qabul qiladilar. Natijada tanlangan kasb ularning qiziqishiga mos kelmay qolishi mumkin. Bu esa kelajakda kasbiy qoniqmaslik, ishga bo‘lgan qiziqishning pasayishi va ruhiy zo‘riqishga olib keladi.

O‘quvchilarni kasb-hunarga yo‘naltirishning asosiy vazifalaridan biri — ularda o‘z imkoniyatlarini to‘g‘ri baholash ko‘nikmasini shakllantirishdir. Har bir bolaning qobiliyati va iste’dodi turlicha bo‘ladi. Kimdir aniq fanlarga qiziqsa, boshqasi san’at yoki sportga moyil bo‘lishi mumkin. Shu sababli pedagog va psixologlar

o‘quvchilarning individual xususiyatlarini o‘rganib, ularga mos tavsiyalar berishi lozim.

Kasbga yo‘naltirish jarayonida maktabning o‘rni katta. O‘qituvchilar dars davomida turli kasblar haqida ma‘lumot berishi, kasb egalari bilan uchrashuvlar tashkil etishi va amaliy mashg‘ulotlarni yo‘lga qo‘yishi mumkin. Bu esa o‘quvchilarning kasblar haqidagi tasavvurini kengaytiradi. Ayniqsa, mehnat ta‘limi darslari orqali o‘quvchilarda kasbiy ko‘nikmalar shakllanadi va ular o‘z qiziqishlarini aniqlab boradilar.

Maktab psixologi esa o‘quvchilarning qiziqishi, xarakteri, temperament tipi va intellektual imkoniyatlarini o‘rganadi. Psixologik testlar va suhbatlar yordamida bolaning qaysi sohaga moyilligi aniqlanadi. Bu esa kasb tanlashda xatolarning oldini olishga yordam beradi. Shuningdek, psixolog o‘quvchilarda o‘ziga bo‘lgan ishonchni shakllantirish va mustaqil qaror qabul qilish ko‘nikmalarini rivojlantirishga yordam beradi.

Oilaviy muhit ham kasb tanlashga katta ta‘sir ko‘rsatadi. Ota-onalar farzandining qiziqishi va orzularini qo‘llab-quvvatlashi kerak. Ba‘zi hollarda ota-onalar o‘z istagini farzandiga majburan yuklaydi. Natijada bola o‘zi yoqtirmagan kasbni tanlashga majbur bo‘ladi. Bu esa uning ruhiy holati va kelajakdagi faoliyatiga salbiy ta‘sir ko‘rsatishi mumkin. Shu sababli ota-onalar farzandining qobiliyati va qiziqishini inobatga olishi muhimdir.

Kasb-hunarga yo‘naltirish yoshlarni kelajak hayotga tayyorlashning muhim omillaridan biridir. To‘g‘ri tanlangan kasb insonning jamiyatda o‘z o‘rnini topishiga, iqtisodiy mustaqillikka erishishiga va hayotdan mamnun yashashiga yordam beradi. Shu bois ta‘lim muassasalarida kasbga yo‘naltirish ishlari muntazam va tizimli ravishda olib borilishi zarur.

Inson, uning har tomonlama uyg‘un kamol topishi hamda farovonligi, shaxs manfaatlarini ro‘yobga chiqarishning sharoitlarini va ta‘sirchan mexanizmlarini yaratish respublikada amalga oshirilayotgan islohotlarning asosiy maqsadidir. Xalqning boy intellektual merosi va umumbashariy qadriyatlari asosida, zamonaviy madaniyat, iqtisodiyot, fan, texnika va texnologiyalarning yutuqlari asosida kadrlar tayyorlashning mukammal tizimini shakllantirish O‘zbekiston taraqqiyotining muhim shartidir.

1. Kelajak uchun eng yaxshi kasb qaysi?
2. Yaqin 10 yil ichida qay bir sohadan kattaroq daromad topish mumkin?
3. Bugungi kunda qanday mutaxassislarga talab kuchliroq?

Bu savolga javob izlayotganda, avvalo, avtomatlashtirish yoki muqarrar ravishda sun‘iy intellekt rivojlanishi bilan almashtirilishi mumkin bo‘lgan kasblardan

qochish lozim. Sababi, texnologiya rivojlanishi bilan mazkur yo‘nalishdagi ishlar o‘z ahamiyatini yo‘qota boshlashi mumkin.

Ma‘lum bir ishning dolzarbligiga turli omillar ta‘sir qiladi: doimiy rivojlanish, yangi mashina va robotlarning yaratilishi orqali inson hayotining yaxshilanishi, qo‘l mehnati orqali bajariladigan bir qancha amallar o‘rnini texnika bajarishi, sun‘iy intellekt takomillashishi va hokozolar.

Uzoq kelajakda qaysi kasbga talab yuqoriroq bo‘lishini avvaldan aytish biroz qiyin. Biroq yaqin 5 yil ichida yuqori trendda bo‘lishi kutilayotgan kasblarni sanab o‘tishimiz mumkin.

Loyiha menejerlari

Hozirda har bir kompaniya o‘ziga tegishli loyihalarini ishlab chiqish jarayonini boshqarish uchun malakali loyiha menejeriga ega bo‘lishni istamoqda. Bugungi kunda loyiha menejerlariga talab har doimgidanda yuqori. Odatda, kompaniyalarda bir vaqtning o‘zida bir nechta dasturlar ishlaydi va loyiha menejeri ko‘p vazifani bajarish va bajartirishga mas‘ul shaxs hisoblanadi. Loyiha menejerlari loyihaning asosiy maqsadlari va ko‘lamini aniqlash, rivojlanishning yaxlit rejasini tuzish, ijro bosqichida jamoani boshqarish, loyihaning yakuniy yopilishiga bosh-qosh bo‘ladi.

Buxgalter

Daromad va xarajatlarni kuzatishda, ularning qonun hujjatlariga muvofiqligini taminlashda, investorlarga, menejment va hukumat vakillariga biznes qarorlarini qabul qilishda zarur bo‘lgan miqdoriy moliyaviy malumotlarni taqdim etishga yordam beruvchi soha buxgalteriya hisoblanadi. Shuningdek, buxgalteriya hisobini yuritish korxonaning moliyaviy operatsiyalarini muntazam va batafsil ro‘yxatga olishni anglatadi. Ahamiyatlisi, buxgalterlarga talab doimiy tarzda mavjud bo‘ladi.

Chet tillaridan birortasini bilsangiz, masofadan turib kattaroq so‘mmadagi maosh to‘laydigan bir necha kompaniyada bir vaqtning o‘zida buxgalter sifatida faoliyat yurita olishingizham mumkin!

Dasturiy ta‘minot ishlab chiqaruvchisi (Software manufacturer) Bilamizki, ushbu kasb IT (axborot texnologiyalari) sohasidagi juda mashhur va yaxshi haq to‘lanadigan ish hisoblanadi.

Virtual haqiqat dizayneri (VR designer)

VR minigarnituralar va boshqa gadjetlarga talab katta ekanligi o‘z-o‘zidan ushbu yo‘nalishda faoliyat yurituvchi dizaynerlarga kelajakda yaxshi daromad topish mumkin bo‘lgan ish o‘rinlarining mavjud bo‘lishiga ishora hisoblanadi.

Marketing bo‘yicha mutaxassis

Marketing tadqiqotlari-bu kelajakda ham o‘z ahamiyatini yo‘qotmaydigan sohalardan biri sanaladi, sababi kompaniyalar doimiy tarzda yanada ko‘proq rivojlanish va kattaroq natijalarga erishishga intilishadi. Mazkur jarayonlarning samarali tarzda

amalgaga oshirilishida esa bevosita marketing tadqiqotlarining o'rnini beqiyos sanaladi. Bunda tovar va xizmatlarini innovatsion usullar bilan targ'ib qilish va brend, imijni yaratadigan, saqlaydigan va obro'sini oshiradigan kasb egalari ham marketologlar safiga qo'shib ketadi. Kelajagingiz uchun eng yaxshi ish o'rinlari haqida o'ylaganingizda, avvalo, kasbning jamiyatda tutgan o'rnini qanday bo'lishidan qat'iy nazar, o'zingizning qobiliyatlaringiz va qiziqishlaringizni ko'proq inobatga olganingiz ma'qul. Sababi, har qanday ishni san'at darajasida qila olish uchun uni yaxshi ko'rib bajarish talab etiladi. Aslini olganda, jamiyat uchun keraksiz kasbning o'zi yo'q. Istalgan kasb obro'sini oshirish unda faoliyat yuritayotgan shaxslarga bevosita bog'liqdir, desak, adashmaymiz!

Xalqaro mehnat bozoridagi talab va taklifning o'zgarishi, globallashtirish va integratsion jarayon tezlashishi, raqamlashtirish, sanoatdagi texnologik inqiloblar inobatga olinsa, shunga mos ravishda zamon talablariga javob bera oladigan ko'nikma va malakaga ega, raqobatbardosh mutaxassislarni tayyorlash masalasining dolzarbligi yanada oshadi. Tadqiqot ishini amalga oshirishda mehnat bozorida ehtiyojlaridan kelib chiqib, yoshlarni zamonaviy va sifatli kasbhunarga o'qitish tizimi bilan o'zaro aloqalari tahlil etilgan. Mehnat bozorida ish beruvchilarning talab va ehtiyojlari asosida iqtisodiy aloqalarni takomillashtirish yo'nalishlari solishtirma hamda statistik tahlillar asosida davlat va xususiy sektorda ish beruvchilarning ishchi kuchiga qo'yiladigan talablari tahlil etilgan.

Kasb-hunarga o'qitishni tizimli isloh qilishning ustuvor yo'nalishlarini belgilash, mehnat bozorida ehtiyoj bo'lgan va yangi istiqbolli kasblar bo'yicha zamonaviy bilim va yuksak ma'naviy-axloqiy fazilatlariga ega, mustaqil fikrlaydigan malakali kadrlarni kasb-hunarga o'qitish jarayonini yangi bosqichga ko'tarish hamda zamonaviy ta'lim texnologiyalari asosida o'quv jarayonlarini tashkil qilish maqsadida mamlakatimizda keng qamrovli ishlar amalga oshirilmoqda.

Yangi O'zbekistonning 2022–2026-yillarga mo'ljallangan taraqqiyot strategiyasida umumta'lim maktablari kasb o'rganish istagidagi bitiruvchilarining davlat tomonidan kamida bir kasbni egallashiga ko'maklashuvchi tizimni joriy etish vazifasi belgilangan. Ana shu topshiriq ijrosini ta'minlash maqsadida ko'rilayotgan chora-tadbirlar o'quvchilarning muayyan kasb o'rganib, maxsus malakaga ega, raqobatbardosh kadr bo'lib yetishishiga xizmat qiladi. Zero, iqtisodiyot barqarorligi, barcha sohalarda rivojlangan davlatlar bilan bellasha olish ham mehnat bozoridagi kadrlarning salohiyatiga bog'liq.

Ma'lumki, bugungi shiddat bilan rivojlanib borayotgan asrimizda yoshlarning har tomonlama puxta bilim egallashi, zamonaviy kasb-hunar sirlarini chuqur o'rganishi dolzarb ahamiyatga ega. Bu esa iqtisodiyot tarmoqlariga malakali kadrlar yetishtirib beruvchi muassasalar oldiga ham muhim vazifalarni qo'yadi. Zamonaviy kasb-hunarga

ega yoshlar mamlakat iqtisodiyotining muhim tayanchi hisoblanadi. Zero, ichki va tashqi mehnat bozoriga munosib kasb egalarini tayyorlash ham bugun ustuvor masala sanaladi.

Shuningdek, tashqi mehnat migratsiyasiga chiqib ketayotgan fuqarolarimiz va yoshlarni xorijiy ish beruvchilarning malaka talablariga javob beradigan mutaxassislar tayyorlash maqsadida professional ta'lim muassasalari, "Ishga marhamat" monomarkazlari hamda kasb-hunarga o'qitish markazlari hamda nodavlat ta'lim tashkilotlarida kasb-hunarga va xorijiy tillarga o'qitish yo'lga qo'yilgan.

Bugun yoshlarni ish bilan ta'minlash, biror faoliyat turiga jalb etishning eng samarali yo'li ularni kasb-hunarga o'qitish ekani mamlakatimiz tajribasida yaqqol namoyon bo'lmoqda. O'tgan qisqa vaqt ichida yoshlar, ayniqsa, ishsiz aholi qatlamini bu tizimga jalb qilish, kelgusida oliy ta'limni davom ettirishidan qat'i nazar, ularga hayotida asqotadigan biror hunarni o'rgatish, egallagan kasbi bo'yicha bo'sh ish o'rinlari yaratish davlat siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biriga aylandi.

XULOSA

Xulosa qilib aytganda, o'quvchilarni kasb-hunarga yo'naltirish yoshlarning kelajagini belgilovchi muhim pedagogik jarayon hisoblanadi. Bu jarayonda o'quvchilarning qiziqishi, qobiliyati va individual xususiyatlarini hisobga olish katta ahamiyatga ega. O'qituvchi, psixolog va ota-onalarning hamkorligi asosida olib borilgan kasbga yo'naltirish ishlari yoshlarning to'g'ri kasb tanlashiga va jamiyatda munosib o'rin egallashiga xizmat qiladi. Yoshlarni kasbga ongli ravishda yo'naltirish mamlakat taraqqiyoti va malakali mutaxassislarni tayyorlashda muhim omil hisoblanadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Мирзиёев Ш. "Янги Ўзбекистоннинг тараққиёт стратегияси". – Тошкент: "Ўзбекистон" нашриёти, 2021.
2. Ўзбекистон Республикаси Президенти Ш.М.Мирзиёевнинг Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлисига Мурожаатномаси. – Тошкент 2022 йил, 20 декабрь.
3. Ўзбекистон Республикасининг 2020 йил 20 октябрдаги "Аҳоли бандлиги тўғрисида"ги ЎРҚ- 642-сон Қонуни. 4. Ўзбекистон Республикасининг 2020 йил 23 сентябрдаги "Таълим тўғрисида"ги ЎРҚ-637-сон Қонуни.
5. Ўзбекистон Республикасининг 2022 йил 28 октябрдаги "Меҳнат кодексини тасдиқлаш тўғрисида"ги ЎРҚ-798-сон Қонуни.
6. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2022 йил 28 январдаги "2022– 2026 йилларга мўлжалланган Янги Ўзбекистоннинг тараққиёт стратегияси тўғрисида"ги ПФ-60-сон Фармони.
7. Абдурахмонова Г. Меҳнат иқтисодиёти. // Ўқув қўлланма. – Тошкент: Инновацион ривожланиш нашриёт-матбаа уйи, 2020.